অধ্যায় ৭

বাদ্যযন্ত্ৰ

উদ্দেশ্য: এটি সাঙ্গীতিক ৰচনাত বাদ্যযন্ত্ৰৰ প্ৰাসঙ্গিকতা অনুধাৱন কৰা আৰু বাদ্যযন্ত্ৰৰ ভিন্ন ধৰণৰ অন্বেষণ কৰা।

বাদ্যযন্ত্ৰবোৰ স্বৰমান আৰু ছন্দৰ এক স্তৰযুক্ত আৰু সমৃদ্ধ ধ্বনি সৃষ্টি কৰিবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

"হৃদয়ৰ কাহিনীবোৰ সুৰ আৰু ছন্দেৰে প্ৰকাশ কৰা প্ৰতিজন সংগীতজ্ঞই এজন গল্পকাৰ।"

— পণ্ডিত ৰবি শঙ্কৰ,
ভাৰত ৰত্ন,
চিতাৰবিদ

কাৰ্য্য ১: এটি সাঙ্গীতিক ৰচনাত বাদ্যযন্ত্ৰৰ ভূমিকা

'শ্যামলে মীনাক্ষি' গীতটি শুনা। এতিয়া, ইয়াক নিজে গাবলৈ চেষ্টা কৰা।

গীত: *শ্যামলে মীনাক্ষি*
সুৰকাৰ: *মুথুস্বামী দীক্ষিতৰ*

শ্যামলে মীনাক্ষি
সুন্দৰেশ্বৰ সাক্ষি
শংকৰি গুৰুগুহ
সমুদ্ভৱে শিৱেৰ
পামৰা মোচনি
পংকজ লোচনি
পদ্মচন বাণী হৰি
লক্ষ্মী ৱিনুতে শাম্ভৱি
শ্যামলে মীনাক্ষি

0680CH07

কাৰ্য্য	শ্ৰেণীৰ সৈতে আলোচনা কৰা
তোমাৰ শ্ৰেণীকোঠাত উপলব্ধ যিকোনো বাদ্যযন্ত্ৰৰ সৈতে এই গানটো গোৱা। বা, গানটো ছন্দেৰে গাবলৈ হাততালি, পদতালি আদি ৰখাৰ বাবে শৰীৰৰ অংশবোৰ ব্যৱহাৰ কৰা।	শৰীৰৰ অঙ্গ ব্যৱহাৰে তোমাক গানটো গাবলৈ কেনেদৰে সহায় কৰিছে? তুমি ইয়াক উপভোগ কৰিছিলানে?
এতিয়া এটা অডিঅ' ট্ৰেকৰ সৈতে গোৱা। সঙ্গত বাদ্যযন্ত্ৰবোৰ হৈছে এটা ভায়োলিন আৰু এটা মৃদঙ্গম।	এটা বাদ্যযন্ত্ৰই সাঙ্গীতিক ৰচনাৰ অভিজ্ঞতাক কেনেদৰে প্ৰভাৱিত কৰে?
এতিয়া এটা নতুন বাদ্যযন্ত্ৰৰ যেনে- পিয়ানো আৰু ড্ৰাম আদিৰ গোটৰ সৈতে এটা অডিঅ' ট্ৰেকৰ সৈতে গোৱা।	বেলেগ বেলেগ বাদ্যযন্ত্ৰৰ সৈতে গান গোৱাৰ আপোনাৰ অভিজ্ঞতা কি আছিল? আপোনাৰ এটা অগ্ৰাধিকাৰ আছিল নেকি আৰু কিয়?

© NCERT not to be republished

তুমি জানানে

ওস্তাদ বিছমিল্লা খান ভাৰত ৰত্ন লাভ কৰা ভাৰতৰ অন্যতম শ্ৰেষ্ঠ শেহ্নাই বাদক। এই মহান সংগীতজ্ঞজনৰ প্ৰচেষ্টাৰ ফলতেই মূলতঃ লোক সংগীতত ব্যৱহৃত কাঠৰ বাদ্যযন্ত্ৰ শেহ্নাই হিন্দুস্তানী শাস্ত্ৰীয় সংগীতত জনপ্ৰিয় হৈ পৰিছিল। তেওঁক ধৰ্মীয় সম্প্ৰীতিৰ প্ৰতীক স্বৰূপে গণ্য কৰা হৈছিল। ১৯৪৭ চনৰ ১৫ আগষ্টত ভাৰতে স্বাধীনতা লাভ কৰাৰ দিনাখন তেওঁক লালকিল্লাত সঙ্গীত প্ৰদৰ্শন কৰিবলৈ আমন্ত্ৰণ জনোৱা হৈছিল।

কাৰ্য্য ২: শ্ৰৱণ আৰু প্ৰতিক্ৰিয়া

এটা বাদ্যযন্ত্ৰৰ সৈতে কোৱা কাহিনী এটি শুনা । সঁজুলিটোৱে কেনেদৰে কোৱা কাহিনীটিৰ গভীৰতা বৃদ্ধি কৰে বৰ্ণনা কৰা।

সৰস্বতী বীণা

এই বাদ্যযন্ত্ৰটো বজোৱাৰ সময়ত কাহিনী এটা শুনিবলৈ চেষ্টা কৰক আৰু আপোনাৰ আৱেগবোৰ ৰেকৰ্ড কৰক।

কাৰ্য্য ৩: যন্ত্ৰ পৰিয়াল

সংগীতৰ দুটা গুৰুত্বপূৰ্ণ উপাদান হৈছে সুৰ আৰু তাল(লয়)। এইবোৰৰ ওপৰত আধাৰিত কৰি, যন্ত্ৰবোৰক এনেদৰে শ্ৰেণীবদ্ধ কৰা হয়:

- সুৰীয়া বাদ্যযন্ত্ৰ
- তাল বাদ্যযন্ত্ৰ

বাদ্যযন্ত্ৰবোৰ কেনেদৰে বজোৱা হয় তাৰ ওপৰত আধাৰিত কৰি সেইবোৰ বিভাজন কৰা হয়। বাদ্যযন্ত্ৰৰ শ্ৰেণীবিভাজন বুজিবলৈ পৰৱৰ্তী পৃষ্ঠাত দিয়া ছবিখন চোৱা।

তালিকাত উল্লেখ কৰা বোৰৰ উপৰিও, ছন্দৰ বাবে ব্যৱহৃত দুবিধ সঁজুলিৰ নাম লিখা?

1. ____________________
2. ____________________

তুমি সুৰৰ বাবে ব্যৱহৃত দুটা বাদ্যযন্ত্ৰৰ নাম দিব পাৰিবানে?

1. ____________________
2. ____________________

তুমি দুটা সুৰীয়া বাদ্যযন্ত্ৰৰ নাম দিব পাৰিবানে যিবোৰ তাঁৰ টানি বজোৱা হয়?

1. ____________________
2. ____________________

ধাতুৰে তৈয়াৰ কৰা দুটা তাল বাদ্যযন্ত্ৰৰ নাম আপুনি দিব পাৰিবনে?

1. ____________________
2. ____________________

© NCERT not to be republished

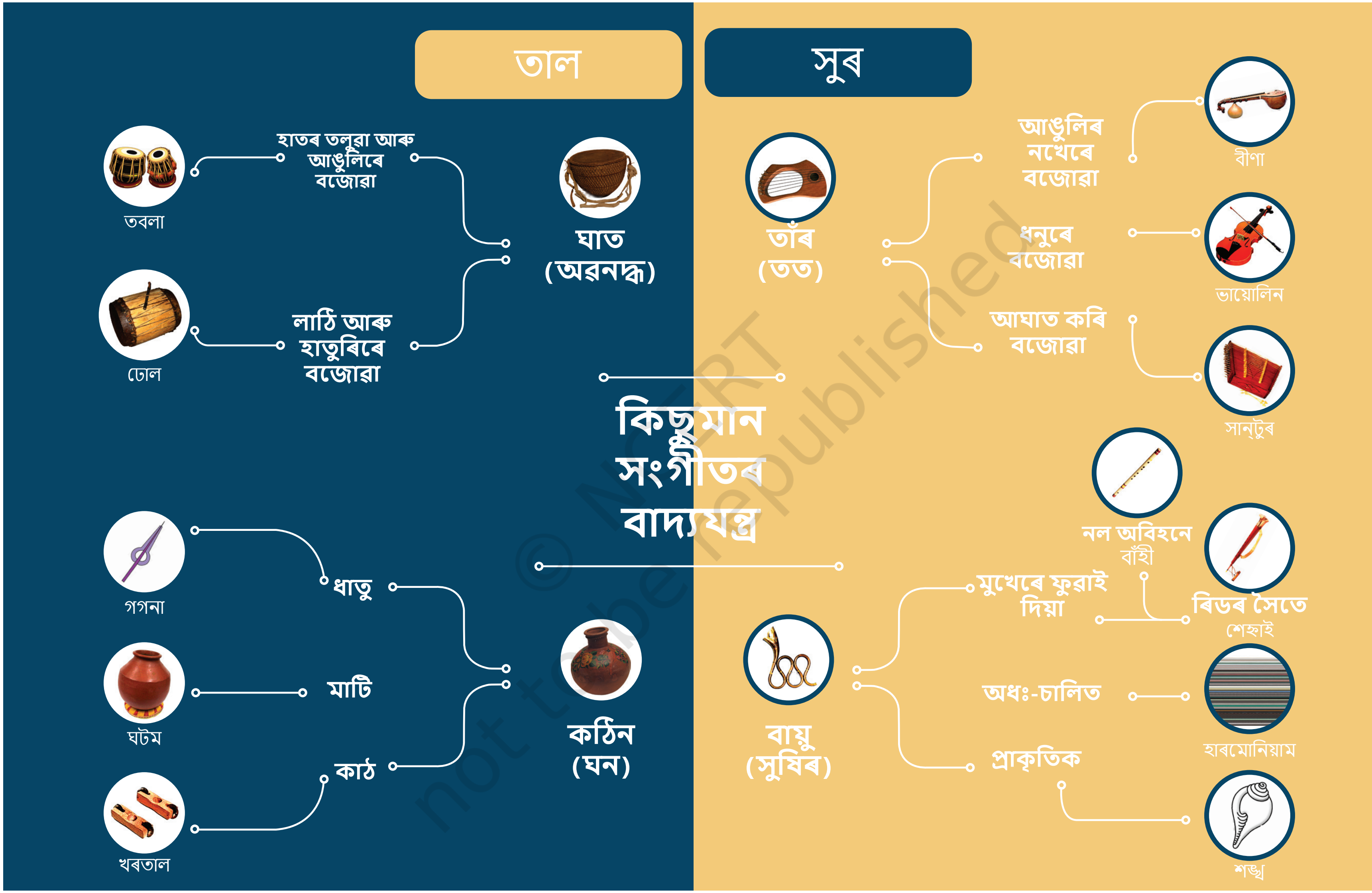

© NCERT not to be republished

কিউ আৰ কোড স্কেন কৰা আৰু ইয়াক যন্ত্ৰৰ নামৰ সৈতে মিলোওৱা

কিউ আৰ কোড	বাদ্যযন্ত্ৰ	কিউ আৰ কোড	বাদ্যযন্ত্ৰ
১.	ক. চিতাৰ	২.	খ. সন্তুৰ
৩.	গ. হাৰমোনিয়াম	৪.	ঘ. তানপুৰা
৫.	ঙ. ভায়োলিন	৬.	চ. শেহ্নাই
৭.	ছ. তবলা	৮.	জ. সাৰোদ
৯.	ঝ. বাঁহী	১০.	ঞ. পাখৱাজ

উত্তৰ: ১-ঙ, ২-ঘ, ৩-ক, ৪-খ, ৫-গ, ৬-জ, ৭-ঞ, ৮-ঝ,
৯-ছ, ১০-চ

© NCERT not to be republished

কাৰ্য্য ৪: তোমাৰ নিজা বাদ্য বনোৱা

জলতৰঙ্গ এটা আকৰ্ষণীয় বাদ্য, ইয়াত বিভিন্ন স্তৰত পানী থকা কাঁচ, ধাতু বা মাটিৰ বাটিৰ এটা সমূহ থাকে। শিল্পীজনে প্ৰতিটো বাটিৰ কাষটো কাঠৰ লাঠিৰে আঘাত কৰে আৰু সংগীত প্ৰস্তুত কৰে। এইটো এটা সুৰ আৰু এটা তালৰ বাদ্যযন্ত্ৰ। আমি ইয়াক সুষিৰ বাদ্য হিচাপে শ্ৰেণীবদ্ধ কৰিব পাৰোঁ কিয়নো প্ৰতিটো বাটিত পানীৰ স্তৰৰ ওপৰত থকা বায়ুএ শব্দ সৃষ্টি কৰিবলৈ কম্পন কৰে। ই এবিধ অৱনদ্ধ বাদ্যও, কিয়নো ধ্বনিটো পাত্ৰৰ কাষৰ আৱৰণ বা পৃষ্ঠত আঘাত কৰি উৎপন্ন হয়।

আহা আমি আমাৰ পাকঘৰত উপলব্ধ বাটিবোৰৰ সৈতে এটা জলতৰঙ্গ বনাওঁ।

তোমাৰ প্ৰয়োজন হ'ব

পাঁচটা মজবুত বাটি, পানীৰ এটা টেমা,আৰু দুডাল পেঞ্চিল বা কাঠৰ এচাৰি। এতিয়া, আহা -

- বাটিবোৰ এটা শাৰীত টেবুল এখনত সজোৱা।
- বাটিবোৰ বিভিন্ন পৰিমাণত পানীৰে ভৰ্তি কৰা। তুমি প্ৰথম বাটিটো একাপ পানীৰে ভৰ্তি কৰিব পাৰা, দ্বিতীয়টো চাৰি ভাগৰ তিনি ভাগ, তৃতীয়টো এক আৰু আধা কাপৰে, আৰু এক-চতুৰ্থাংশ কাপ পানীৰ সৈতে চতুৰ্থ বাটিটো পূৰ কৰিবা।
- তোমাৰ নিজৰ জলতৰঙ্গ ব্যৱহাৰৰ বাবে সাজু।
- প্ৰতিটো বাটিৰ কাষটো পেঞ্চিল বা এচাৰিৰে লাহেকৈ আঘাত কৰা আৰু তোমাৰ নিজৰ সংগীত বনোৱা। যেতিয়া তুমি বিভিন্ন বাটি কাষ আঘাত কৰা তেতিয়া স্বৰমানটো কেনেদৰে বেলেগ হয় লক্ষ্য কৰা।

© NCERT not to be republished

শিক্ষকসকললৈ টোকা

বিদ্যালয়খনে স্থানীয় শিল্পীসকলক কৰ্মশালা আৰু প্ৰদৰ্শনৰ বাবে আমন্ত্ৰণ জনাব পাৰে। তেওঁলোকে নিজৰ শিক্ষকসকলৰ পৰা কেনেদৰে শিকিছিল জানিবলৈ শিল্পীৰ সৈতে বাৰ্তালাপ কৰিবলৈ শিশুসকলক উদগনি দিয়ক। তেওঁলোকে কেনে ধৰণৰ জীৱন যাপন কৰে আৰু শিল্পীসকলে ভাগ বতৰা কৰিবলৈ ইচ্ছুক আন যিকোনো অভিজ্ঞতা আদি। লগতে শিক্ষাৰ্থীসকলক নিৰ্দিষ্ট বাদ্যযন্ত্ৰ আৰু সোইবোৰ বজোৱাৰ মৌলিক কৌশল শিকিবলৈ উৎসাহিত কৰিব (শিক্ষকৰ উপলব্ধতা অনুসৰি)।

কাৰ্য্য ৫: শুনা আৰু শিকা

ভাৰতীয় সংগীত অভিজ্ঞতা সংগ্ৰহালয়, বেংগালুৰুৰ দ্বাৰা প্ৰদত্ত ভাৰতৰ বাদ্যযন্ত্ৰৰ এটি দৃশ্য আৰু শ্ৰব্যাত্মক পৰিচয়টি চোৱা । এই বাদ্যযন্ত্ৰবোৰৰ কোনটো তুমি ভাল পোৱা আৰু কিয়? সঁজুলিবোৰ শ্ৰেণীবদ্ধ কৰিব পৰা বিভিন্ন উপায়বোৰ মন কৰা।

কাৰ্য্য ৬: এই বিষয়ে এটি প্ৰকল্প বনাও আহা

- সংগীত আৰু বিজ্ঞান।
- স্থানীয় যিকোনো সংগীতজ্ঞৰ জীৱনৰ ছবি আৰু তেওঁলোকৰ অৱদান।

বাদ্যযন্ত্ৰৰ যাদুকৰী পৃথিৱী

বাদ্যযন্ত্ৰবোৰে এক সমৃদ্ধ সংগীতৰ অভিজ্ঞতাৰ সৃষ্টি কৰে। বাদ্যযন্ত্ৰবোৰক সেইবোৰৰ উপযোগিতা আৰু নিৰ্মাণ কৰা সামগ্ৰীৰ ওপৰত আধাৰ কৰি শ্ৰেণীবদ্ধ কৰিব পাৰি। তুমি উপভোগ কৰা গানবোৰ শুনা। তাত ব্যৱহৃত সঁজুলিবোৰ চিনাক্ত কৰা আৰু সেইবোৰক বিভিন্ন শ্ৰেণীত শ্ৰেণীবদ্ধ কৰা।

পণ্ডিত ৰবি শঙ্কৰ
(ভাৰতৰত্ন বঁটা প্ৰাপ্ত)

© NCERT not to be republished